

A. DOPORUČENÝ RÁMEC PRO POSUZOVÁNÍ ŽADATELŮ Z PSYCHOLOGICKÉHO HLEDISKA

Následující text popisuje jednotlivé domény, které by měly být v psychologické zprávě obsaženy. Vypracování kvalitní zprávy klade na posuzujícího psychologa vysoké nároky, jelikož je nezbytné jednotlivá dílčí zjištění z vyšetření konkrétními metodami a technikami integrovat do smysluplného celku, který holistickým způsobem popisuje osobnost žadatelů a jejich rodičovské kompetence. Níže jsou popsány preferované psychologické diagnostické metody.

Psychologická zpráva by měla obsahovat:

1. **Seznam a stručný popis použitých metod** – metody by měly splňovat kritéria kladená na kvalitní psychodiagnostický nástroj, měly by tedy být dostupné, uznávané odbornou veřejností, validní, reliabilní, replikovatelné, aktuální a standardizované pro danou populaci
2. **Základní informace o žadatelích – osobní a rodinná anamnéza**
 - a. Popis rodičů a dalších významných osob z dětství žadatelů
 - b. Reflexe prožitého dětství a modelu výchovy
 - c. Hodnoty zprostředkované primární rodinou
 - d. Sociální interakce v rodině žadatele
 - e. Popis procesu osamostatnění se od rodičů
 - f. Zvláštní události (migrace, ztráta zaměstnání, nemoci, nehody, sebevraždy, smrt v rodině, atd.)
 - g. Strategie zvládání emocí, stresů a konfliktů
 - h. Strategie zvládání vlastní bezdětnosti a dalších případných ztrát v životě
 - i. Historie páru
 - j. Rozdělení a pružnost rolí
 - k. Představa adaptace na změny v rodině po osvojení
3. **Specifické aspekty spojené s úspěšným osvojením**
 - a. **Rodičovské schopnosti žadatelů**
 - Popis vlastních výchovných schopností, postojů a zkušeností
 - Reflexe silných a slabých rodičovských stránek
 - Flexibilní postoj k rodičovství
 - Citlivost a schopnost reagovat na potřeby dítěte
 - Schopnost zaujmout perspektivu dítěte (mentalizace)
 - Kvalitní znalosti vývojových potřeb dětí a dopadu jejich zanedbávání (zprávy z příprav žadatelů, pokud jsou k dispozici)
 - Stanovení rizika zneužívání dětí nebo špatného zacházení
 - Frustrační tolerance, schopnost nastavovat s dětmi pravidla
 - Otevřenost vůči historii dítěte a schopnost provázet ho zpracováním jeho ztrát
 - Kulturní citlivost
 - b. **Osobnostní předpoklady žadatelů**
 - Vyloučení psychopatologie
 - Fungování a struktura osobnosti
 - Otevřenost vůči novým zkušenostem
 - Flexibilita v očekávání vůči dítěti
 - Míra emoční stability a zralosti osobnosti

- Schopnost a vůle odložit uspokojení vlastních emocionálních potřeb a reagovat na náročné potřeby dítěte, současně schopnost říci si o odbornou pomoc, je-li třeba.

c. Postoje žadatelů vztahující se k osvojení

- Doba, kterou se žadatelé tématem osvojení zabývají
- Motivace žadatelů k osvojení
- Míra shody v motivaci k osvojení mezi partnery
- Vyloučení dysfunkčních motivů pro osvojení

4. Plastický popis žadatelů, jejich vlastností, rysů a dominantních tendencí v chování, volnočasových aktivit a koníčků

Nad rámec specifických aspektů, které jsou prokazatelně spojeny s úspěšným osvojením, je pro nás nezbytný kvalitní a plastický popis osobnosti žadatelů z nejrůznějších úhlů pohledu. Popis všech možných vlastností žadatelů, které se nemusí přímo týkat schopnosti pečovat o dítě, je pro nás nezbytný z důvodů co možná nejlepšího párování dítěte se žadateli.

5. Explicitní měření a vyjádření se k tendenci sociální desirability

Tendence projevovat se v nejlepším možném světle je zcela pochopitelná pro podobný typ vyšetření. Je nezbytné, aby vyšetřující psycholog reflektoval míru sociální desirability, a to buď za použití takových osobnostních dotazníků, které k tomuto mají specifické - tzv. validizační - škály, nebo použití metody věnující se výslovně pouze zjišťování pozitivního zkruslení, nebo za použití projektivních technik.

6. Dítě v rodině

Pokud je v rodině již dítě, je nezbytnou součástí psychologického posouzení žadatelů zmapovat také jeho názor k plánu rodičů na osvojení a potenciální rizika plynoucí osvojením, s přihlédnutím k věku dítěte. Rovněž je třeba u dítěte v rodině popsat jeho případná specifika a potřeby.

7. Závěr a doporučení, včetně eventuálních limitů žadatelů

Konkrétní vyjádření psychologa, zda žadatele doporučuje zařadit do evidence žadatelů vhodných osvojit dítě z ciziny, jaké identifikoval silné stránky žadatelů, případně jejich limity. Uvítáme také jeho doporučení ohledně potřeb dítěte, které by žadatelé mohli zejména naplňovat.

Doporučené techniky a metody:

Psychologické posouzení musí být nezbytně založeno na kombinaci různých technik a metod.

Klinické metody (pozorování, rozhovor) se mohou zaměřovat na všechny výše zmíněné domény, zejména však na popis životní historie, historie páru a na vztahové chování.

Standardizované osobnostní dotazníky: doporučujeme použít dotazník MMPI-2 (Minnesota Multiphasic Personality Inventory), který poskytuje informaci o osobnostních rysech žadatelů (fungování osobnosti, riziko psychopatologie), jejich rodičovském potenciálu (silné a slabé stránky). Zároveň obsahuje validizační škály, které je možné použít k reflexi tendence prezentovat se pozitivně. Je samozřejmě možné použít jiný dotazník, který má adekvátní psychometrické kvality (např. PSSI). Při použití metod bez validizačních škál, např. NEO pětifaktorový osobnostní inventář (NEO Five-Faktor inventory) je nutné vyšetření doplnit validizační metodou nebo projektivní technikou.

V doméně *Specifické aspekty spojené s úspěšnou adopcí* doporučujeme použít například metody PSI-4 (Parenting Stress Index, 4th Edition) nebo CAPI (Child Abuse Potential Inventory), které se věnují silným stránkám a potenciálním rizikům v rodičovství. I zde je možné použít jiné metody, které se věnují relevantním konstruktům (rodičovské silné a slabé stránky, rodičovské kapacity, rizika špatného zacházení s dětmi aj.).

Projektivní techniky: jejich použití není povinné. Mohou však nabídnout zajímavé informace doplňující vyšetření, zejména v případě absence validizačních škál nebo jiného rizika plynoucího z tendence prezentovat se pozitivně. Metody jako ROR a TAT nabízí také možnost popisu osobnosti, riziko psychopatologie a rodičovských silných a slabých stránek. K popisu vlastní citové vazby a obecněji schopnosti vytvářet vztahy, lze doporučit projektivní metodu APP (Adult Attachment Projective Picture System).

Předpokladem je, že tento soubor metod bude použit dynamicky. To znamená, že doporučený soubor metod je schopen zajistit základní nastavení v relevantních osobnostních a rodičovských doménách pro osvojení.

B. DOPORUČENÝ RÁMEC PRO POSUZOVÁNÍ ŽADATELŮ ZE SOCIÁLNÍHO HLEDISKA

Následující body slouží jako osnova pro popis žadatelů a jejich zázemí ze sociálního hlediska. Umožňuje nám představit si lépe žadatele, se kterými nejsme v kontaktu a pak je lépe párovat k dítěti s konkrétním osobnostním nastavením i potřebami.

1. Popsat metody použité k sociálnímu šetření
2. Základní údaje o žadatelích (jména, datum narození, adresa)
3. Dosažené vzdělání a obor
4. Pobyt v cizině delší než 3 měsíce (která země, účel cesty). U doby pobytu, která přesáhla 3 měsíce (po 15. roku věku žadatele), je nutné z dané země doplnit výpis z rejstříku trestů či obdobný dokument.
5. Zaměstnání:
 - aktuální zaměstnání, pracovní doba
 - stručně předchozí zaměstnání
 - mateřská/rodičovská dovolená garantovaná zákonem a další možnosti, jak rodič může a chce zůstat s dítětem doma
6. Aktuální manželství/partnerství: rok sňatku, délka partnerství. Případná předchozí manželství.
7. Náboženské vyznání
8. Děti vyrůstajících v rodině:
 - počet dětí
 - děti vlastní: jméno, rok narození, případné specifické potřeby, zařazení do školy
 - děti přijaté: jméno, rok narození, datum přijetí do rodiny (nastěhování), průběh adaptace dítěte po příchodu do rodiny, případné specifické potřeby, zařazení do školy
 - nastavení a příprava dětí k přijetí dalšího sourozence
9. Volnočasové aktivity: jak tráví rodina víkendy, dovolené, večery
10. Vztahy k širšímu okolí:
 - příbuzní a přátelé (kdo to je, jak se stýkají, jaký mají postoj k plánovanému osvojení)
 - komunita v okolí
11. Popis bydlení a jeho vhodnosti pro dítě:
 - velikost bytu nebo domu, zahrada
 - plán budoucího prostoru pro dítě/děti
 - město/vesnice, infrastruktura, dostupnost služeb
12. Finanční zázemí: příjmy, výdaje, dluhy, plány aj.
13. Závěr a celkový dojem šetřícího pracovníka